

ПОБУТОВА ЛЕКСИКА УКРАЇНСЬКИХ ГОВОРІВ КАРПАТ

Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Філологія. Випуск № 2 (52)
УДК 811.161.2'282.2

DOI:10.24144/2663-6840/2024.2(52).150–158

Піцура Т. Побутова лексика українських говорів Карпат; кількість бібліографічних джерел – 48; мова українська.

Анотація. Дослідження тематичних груп лексики українських говорів Карпат є актуальним завданням сучасної діалектології, оскільки дає можливість зберегти архаїчні лексичні одиниці, простежити зміни, що відбуваються у говорах. У цьому плані особливо унікальними та щедрими є старожитні говори, оскільки саме вони зберігають у собі свідчення минулих епох, що важливі для вивчення не тільки української мови, а й матеріальної та духовної культури українського народу. До архаїчних говорів належать говори карпатської групи діалектів південно-західного наріччя, а саме: закарпатський, гуцульський, бойківський говори, побутова лексика яких стала предметом нашого наукового дослідження. У науковій літературі неодноразово наголошується на необхідності ґрунтовного дослідження окремих тематичних груп лексики.

Мовознавче зацікавлення лексикою українських говорів карпатської групи говорів бере початки від 30-их років XIX століття, активне дослідження говорів припадає на другу половину XX – початок XXI століття. Так, свого часу об'єктом мовознавчих студій була ботанічна, ентомологічна, лісосплавна, будівельна, транспортна лексика українських говірок закарпатського говору. У статті увага зосереджується на питанні вивчення, систематизації побутової лексики українських говорів Карпат, проаналізовано сучасний стан вивчення побутової лексики українських говорів, розглядається питання класифікації лексичних одиниць у межах тематичних груп побутової лексики.

Побутова лексика – це багатопланова цілісна система, що складається з лексико-тематичних груп й об'єднує різні сфери життєдіяльності людини. У межах побутової лексики виділяємо тематичні групи лексики «назви одягу», «назви взуття», «назви прикрас», «назви хатніх речей». У статті проаналізуємо найбільш знакові архаїчні назви жіночого верхнього довгополого рукавного одягу, що презентують семантичну підгрупу 'верхній довгополий жіночий одяг із саморобного сукна з відлогою', зібрані нами в польових умовах протягом 2002–2008 років у 115 населених пунктах гірських районів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей, у семантико-етимологічному й ареалогічному аспектах.

Ключові слова: ареал, ареалогія, діалектна лексика, етимологія, закарпатський говір, гуцульський говір, номінативна одиниця, побутова лексика, українські говірки.

Формулювання проблеми. Дослідження лексики говорів української мови є вкрай актуальним завданням сучасної діалектології, оскільки фіксує динамічні процеси, що відбуваються у говорах, дозволяє зберегти архаїчні, рідковживані одиниці, простежити зміни, зібрати та вивчити матеріал тематичних груп лексики, що є цінним для наукових студій особливо в цей складний час боротьби українського народу за свою мову та свободу. Адже достеменно відомо, що саме жива народна розмовна мова – це невичерпне, вічне джерело, з якого постійно надходить поповнення і на основі якого відбувається процес оновлення літературної мови, яка, як і наш народ, за вдалим висловом Павла Мовчана, зазнала «вихолощення духовного, вимиву золотоносних покладів, історичного зубожіння» [Мовчан 1989, с. 5]. Для дослідників говори української мови становлять цінність ще й тому, що народна мова як духовна скарбниця українського народу зберігає в собі слова-перли, не поспішає позбутися свого спадку, ще довго утримує їх в своїй структурі. Особливо унікальними та щедрими в цьому плані є старожитні говори, оскільки саме вони зберігають у собі свідчення минулих епох, що важливі для вивчення не тільки української мови, а й матеріальної та духовної культури українського народу. Саме до архаїчних говорів належать говори карпатської групи діалектів південно-західного наріччя, а саме: закарпатський, гуцульський, бойківський, лемківський говори, побутова лексика яких стала предметом нашого науко-

вого дослідження. Названі говори характеризується значною діалектною строкатістю, що властива для окраїнних діалектів і пояснюється великим іншомовним впливом [Дзензелівський 1958].

Аналіз досліджень. Про необхідність ґрунтовного дослідження лексики українських говорів неодноразово наголошувалося в наукових студіях. Вивчення діалектної лексики має досить значну історію, мовознавче зацікавлення лексикою українських говорів карпатської групи говорів, на думку діалектологів [Ястремська 2008, с. 12], бере початки від 30-их років XIX століття, зокрема у працях Івана Вагилевича, Якова Головацького.

Активне дослідження говорів української мови припадає на другу половину XX – початок XXI століття. У свій час різні тематичні групи лексики українських говорів були предметом наукових досліджень, зокрема об'єктом мовознавчих студій була ботанічна [Миголинець 1996], ентомологічна [Філак 1996], лісосплавна [Сабадош 1974], будівельна [Тодер 2012], транспортна лексика українських говірок закарпатського говору [Шкурко 2021], назви їжі, напоїв, посуду [Гоца 2001], однак дослідники зазначають, що й досі лексико-семантична говіркова система все ще вимагає детального вивчення. Для цілісного опрацювання словникового складу необхідною є робота над окремими тематичними групами слів, переважна більшість яких або зовсім не вивчалася, або досліджувалася недостатньою мірою.

Серед тематичних груп лексики привертає увагу побутова лексика, однією з основних частин якої є номенклатура одягу, взуття, прикрас, хатнього начиння, речей домашнього вжитку, адже народні назви одягу, особливо традиційного, назви речей побуту належать до найдавніших лексичних шарів української мови. А давність цієї лексичної системи визначає її цінність для вивчення історії мови, культури й побуту народу. Необхідність досліджувати цю тематичну групу обумовлена також часом і потребою вивчати всі ті складні явища лінгвістичних трансформацій, що відбуваються під впливом соціально-економічного розвитку. Актуальність нашого дослідження зумовлена також і тим, що побутова лексика, зокрема назви одягу, взуття, традиційного костюму, назви хатнього начиння тісно пов'язані з матеріальною культурою українського народу, що у свою чергу є виявом рівня розвитку духовної культури народу. Отже, зростає наукове зацікавлення цією групою і в лінгвістичному, і в загальноісторичному планах.

Вибір теми дослідження визначається також постійним інтересом науковців до питання культури та побуту етнічних груп українців. Мовознавча наука назвами одягу та взуття починає займатися на початку 60-их років ХХ століття. Так, дослідниця А.С. Соколовська у 1969 році опублікувала невелику за обсягом лексикографічну працю про поліські назви одягу. У 80-их роках з'являються публікації Н.І. Пашкової, присвячені вивченню побутової лексики гуцульських говірок [Пашкова 1982]. Слід зазначити, що в цей час виходить значна кількість етнографічних студій, присвячених вивченню культури населення Карпат, де фіксуються назви традиційного одягу бойків, гуцулів та словаків, що компактно проживають на Закарпатті. Лексику одягу та взуття у говорах середнього басейну р. Горині досліджував Ф.Й. Бабій, основні положення викладені у статтях „Назви одягу та взуття говірок Ровенщини з погляду походження” [Бабій 1982], „Лексичні ізгласи ровенського Полісся (на матеріалі назв одягу, взуття)” [Бабій 1978]. Ця ж тематична група Східного Полісся стала об'єктом наукових статей Ганни Березовської [Березовська 2008]. На матеріалах поліських, волинських та подільських говірок здійснила ґрунтовне дослідження Л.Г. Анісімова [Анісімова 1991]. Назви одягу та прикрас у пам'ятках української мови ХІV – ХVІІІ століття стали предметом дослідження Г.В. Войтів [Войтів 1995]. До своєї роботи вона залучила максимальну кількість матеріалів писемних джерел Київської доби, сучасної української мови та лексикографічних джерел. Більш детальну інформацію про стан дослідження тематичних груп лексики подано в публікації автора [Піцура 2004]. Поки що в україністиці немає окремого монографічного дослідження побутової лексики українських говірок Карпат.

Методи та методика дослідження. Для реалізації поставлених завдань використовувалися метод лінгвістичної географії, інтерв'ювання носіїв говірки, абстрагування, узагальнення, систематизації, дослідження етимології, методи порівняльного аналізу.

Мета статті. У пропонованій статті увагу зосередимо на лексико-семантичному, етимологічному та лінгвогеографічному аналізі побутової лексики українських карпатських говірок, зібраної нами в польових умовах протягом 2002–2008 років у 115 населених пунктах гірських районів Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської та Чернівецької областей.

Виклад основного матеріалу. Побутова лексика – це багатопланова цілісна система, що складається з лексико-тематичних груп й об'єднує різні сфери життєдіяльності людини. У межах побутової лексики виділяємо тематичні групи лексики (ТГЛ) «назви одягу», «назви взуття», «назви прикрас», «назви хатніх речей», у межах названих груп на основі спільних визначальних ознак ‘матеріал виготовлення’, ‘особливості покрою’, ‘наявність/відсутність рукавів’, ‘спосіб носіння’, ‘сезон носіння’, ‘стать користувача’, ‘функціональне призначення’ лексичні одиниці об'єднуємо у 18 лексико-семантичних груп (ЛСГ), а саме: «загальні назви одягу», «назви верхнього одягу», «назви чоловічого одягу», «назви жіночого одягу», «назви деталей одягу», «назви оздоб», «назви чоловічих головних уборів», «назви жіночих головних уборів», «назви жіночих прикрас», «назви предметів для оздоблення зачіски», «назви чоловічого взуття», «назви жіночого взуття», «загальні назви взуття», «назви деталей взуття», «назви хатніх речей», «назви постільних речей», «назви постільної білизни», «назви столової білизни». Більшість вищеназваних ЛСГ має складну ієрархічну будову, у складі яких на основі протиставлення визначальних диференційних ознак (ДО) лексичні одиниці, вступаючи в опозиційні відношення, об'єднуються в різні лексико-семантичні парадигми: семантичні підгрупи, мікрогрупи, ряди і семантичні мікроряди. До прикладу, лексеми чотириконтентного семантичного ряду *кожу́х – ма́нтл'а – полотна́нка – ре́клик* ‘верхній одяг із овчої шкури / сукна / домотканого полотна / купованого матеріалу’ протиставляються між собою на підставі ДО ‘матеріал виготовлення’. Реалізація окремих мотиваційних ознак на мовному рівні спричинила виникнення лексичних протиставлень, що у свою чергу забезпечує чітку структурну організацію та семантичну цілісність конкретних тематичних груп.

Проаналізувавши зібрану нами в карпатських говірках побутову лексику, простежуємо, що найбільшою за кількістю є ЛСГ «Назви верхнього одягу», у складі якої виділяємо 19 семантичних підгруп (СП). Найбільшими є семантичні підгрупи, що презентують архаїчні назви традиційного верхнього довгополого рукавного одягу, так, наприклад, СП «старовинний довгополий чоловічий одяг із домотканого сукна» об'єднує 25 лексичних одиниць. Загалом у лексико-семантичній групі назв верхнього одягу нами зафіксовано понад 360 номінативних одиниць. Детально проаналізуємо найбільш знакові архаїчні назви жіночого верхнього довгополого рукавного одягу, що презентують семантичну підгрупу ‘верхній довгополий жіночий

одяг із саморобного сукна з відлогою' в обстежуваних закарпатських, гуцульських, буковинських та бойківських говірках.

Бурка, верхній довгополий жіночий одяг із саморобного сукна з відлогою: *г'ул'а, г'ул'а, уйош, б'унда, б'урка, сир'дак, каф'тан, кап'тан, ман'та, ман'тил', ма'нтл'а, лий'бак, сар'дак, по'нд'ола, домот'каної, к(г)амаз'ол'а, камаз'ул'а, по'л'с'ка камаз'ол'а, сукон'а камаз'ол'а, кам'ізел'ка, кам'зол, ка'бат, кабат'іна, об'єрок, ге'рок.*

Описувана реалія майже вийшла із повсякденного життя мешканців Карпат, хоча ще до середини ХХ століття використовувалася на Гуцульщині, де була обов'язковим елементом весільного вбрання, ознакою заможності. Інформатори с. Кривопілля згадують, як жодне весілля не обходилося без *г'ул'і*, наречені часто позичали її від інших мешканців села, щоб у повному строї верхи на конях йти до церкви. Етнографи вважають гуглю специфічно гуцульським видом одягу; див. [Вовк, с. 139; Головацький 1877], вказують на її подібність до корзно – верхнього одягу вельмож часів Київської Русі [Нідерле 1924]. У складеному вигляді гугля схожа на мішок не зашитий з однієї сторони, це плащоподібний безрукавний одяг із білого сукна з капюшоном, що одягається як накидка, на грудях зав'язується шерстяними нитками з китицями, зрідка защіпається на мідні чепраги, краї гуглі скромно обшиті червоними, зеленими нитками, оздоблені крученими шнурочками. Етнографічні джерела стверджують, що уже в Х–ХІ ст. слов'яни, особливо східні, поряд зі світою використовували декілька різновидів верхнього, відкритого на грудях одягу, виготовленого із важкого цінного привозного матеріалу, з вузькими чи широкими рукавами, з стоячим або відкидним коміром [Нідерле 1924, с. 164].

Назва *г'ул'а* поширена в центральній частині гуцульського говору; див. ще [ГГ 1997, с. 55], *г'уголька* [Грінченко т. 1, с. 252], *г'ул'а* 'плащ з капішоном' з ремаркою 'гуцульське' подає [Желехівський 1886, с. 170], пор. ще у говірках Рахівщини *г'ул'і* 'гулі, нарости' [ПГ 2005, с. 44], у борж. *г'уғы* (згуб.) 'будь-який верхній одяг'. У поодиноких середньополіських говірках фіксуємо *г'ул'а, г'ул'а* 'тулубаста мішкувата свита, яка обшивалася по швах жовтими шнурками' [Гримашевич 2002, с. 40], у наддніпрянських *гугл'уватий* 'покритий шишками' [Грінченко т. 1, с. 252]. Відповідні форми назви простежуються в північно-західній (пор. п. діал. *gugla* 'висока селянська шапка' [ЕСУМ т. 1, с. 611], ч., слц. *kukla* 'каптур у пастуха, зроблений із мішка, один кінець якого засунутий у другий, так що капюшон закриває голову і спину', 'в'язаний зимовий одяг', тут пор. ще зафіксовану в ужанській говірці с. Кам'яниця перехідну форму *к'ікл'а* 'верхній одяг із домотканого сукна; піджак') і південно-східній частинах карпато-балканського мовного обширу: на захід від р. Дністер у басейні р. Прут, вздовж течії Дунаю до його притоки Морави [ЗКДА, к. 121]; пор. болг., м. *гугла* 'висока селянська шапка', хорв., слн. *gūgla* 'шапка, футляр, покришка' [ЕСУМ т. 1, с. 611]. Поки немає однотайності у визначенні

етимології слова: висловлюються припущення, що *г'ул'а* – запозичення з румунської; пор. рум. *glugă* 'вовняний одяг гуцулів' [Rudnycky 1, с. 884], імовірно, що в слов'янські мови назва прийшла через німецьку; пор. ранньо-нвн. *gugel, kugel* 'капюшон', з латинської *cucula* id. [ЕСУМ т.1, с. 611]. У цьому випадку семантичний розвиток відбувається за поширеною схемою 'назва частина одягу' > 'назва одягу'. З іншого боку, широке представлення відповідних форм назви *г'ул'а* в ряді слов'янських мов, визначення спільної первинної семи 'щось опукле, обмотане' в семантичному полі споріднених слів *г'ул'а* 'нарост на голові' [ПГ 2005, с. 44], 'наростень на тілі' [Глуховцева 2003, с. 61], 'вид високої зачіски у формі закрученої, закладеної коси' [Сизько 1990, с. 25], *гог'уник* 'капюшон' [ГГ 1997, с. 53], а також назви рослини *кук'іл' Agrostemma L.*, форма ковпачків якої нагадує шапочку, пор. ще п. *kukla* 'лялька, скручена із соломи; чернечий каптур; жіночий головний убір' [ЕСУМ т. 3, с. 128], інші значення номена у слов'янських мовах, дозволяють виводити форму *г'ул'а* як спільнослов'янську, успадковану від індоєвропейської дієслівної основи **geu-* 'схилати, кривити, робити опуклим' [ЕСУМ т. 1, с. 616].

У говірці с. Кривопілля паралельно з *г'ул'а* виступає назва *ман'та*. Обидві форми у свідомості діалектоносіїв чітко протиставляються за ДО 'стать користувача' і (нерегулярно) 'колір': *г'ул'а* – *ж'ін'о́ча б'іла, ман'та* – *чолов'ї́ча с'їра*. Як застаріле слово *ман'та* 'широка і довга одежина із сукна домашнього виробу', 'довгий суконний плащ' фіксується ще в буковинських говірках [СБГ 2004, с. 277], у середньополіських – 'тулубаста свита з каптуром, з білої тканини, обшита по швах жовтими нитками', 'жіночий верхній одяг типу пальта' [Гримашевич 2002, с. 92], у південно-степових – 'бурка, сіряк, свита' [Москаленко 1958, с. 50], у середньонадніпрянських – 'різновид суконної свити, зшитої мішком' [Грінченко т. 2, с. 407]. Назва відома ще у говорах польської та болгарської мов; пор. п. *manita* 'плащ', болг. *манта* 'ватник', і вважається запозиченням з румунської; пор. рум. *manță* 'плащ, накидка', яке від фр. *mante* 'довга жіноча накидка', що зводиться до лат. *manta* 'плащ' [ЕСУМ т. 3, с. 386], де акцентний варіант *ман'та* 'плащ' маркується як діалектний.

Слово *ма'нтл'а*, його фонетичні та морфологічні варіанти *ма'нкл'а, ман'тил', ма'нтл'і, ман'тєл'* в обстежених говірках вживаються у значенні 'вид одягу із фабричного (державного) полотна', 'плащ', 'плащ вівчаря', 'плащ із грубого домотканого полотна', 'солдатська шинель', 'німецька шинель', 'пальто'), див. ще [СЗГ 2008, с. 166; Онишкевич 1984, т. 1, 430], ідентифікується мовцями як застаріле. Ареал назви продовжується ще в буковинських (*ма'нтл'а* 'плащ, пальто, шинель' [СБГ 2004, с. 277]), наддністрянських (*ма'нтл'(i,e)a* 'верхній довгий сукняний одяг' [Шило 2008, 169]), поодиноких поліських говірках; пор. *ман'тєл'* 'старий одяг' [Аркушин 2000, т. 1, с. 304]. Назва відсутня в лексикографічних джерелах сер. ХІХ – поч. ХХ ст., у [СУМ т. 4, с. 624] подаються спільнокореневі *ман'тильа* як застаріле 'коротка жіноча накидка без

рукавів', *мантія* 'довгий широкий одяг у вигляді плаща, що спадає до землі'. З інваріантним значенням 'вид верхнього одягу' описувана назва відома більшості слов'янських мов (п., нл. *mantel*, ч., вл. *mantl*, болг. *мантел*, м., серб. *мантил*) і вважається запозиченням з німецької; пор. н. *Mantel* 'шинель, плащ, пальто', що від лат. *mantellum* id. [ЕСУМ т. 3, с. 387], див. ще [ЗКДА, к. 116].

Назва *бурка* відома майже всім українським гово́рам; пор. у бойк. 'чемерка; суконний чобіт' [Онишкевич 1984, т. 3, с. 77], 'вовняний плащ; каплуза' [Желехівський 1886, с. 50], 'вид черевики в опанчі; верхній одяг' [Грінченко т. 1, с. 112], наддністрянських 'пальто з овечої вовни' [Шило 2008, с. 63], поліс. 'верхній довгополий чоловічий одяг із сукна; тканина спідниця' [Аркушин 2000 т. 1, с. 38], сімнадцять значень цього слова у середньополіс. говірках фіксує [Гримашевич 2002, с. 26–27], пор. ще *бурки* 'валянки'. У писемних пам'ятках української мови *бурка* 'різновид верхнього одягу' фіксується з 1605 року [ССТУМ XVI–XVII ч. 3, с. 99], у [СУМ т. 1, с. 258] подається як нормативне тільки у значенні 'повстаний безрукавний плащ або накидка з козячої вовни, переважно на Кавказі'. Відома назва й іншим слов'янським мовам; пор. р. *бурка* 'валяний овечий круглий плащ, з прикріпленням до нього ззовні мохнатим козиним пухом; безрукавна опанча для вершника', бр. *бурка* 'повстаний плащ', п., ч., слц. *burka*, серб. *бурка* id. [ЕСУМ т. 1, с. 302], і найчастіше кваліфікується як суфіксальний дериват від прикметника *бурий* 'темно-коричневий із сіруватим або червонуватим відтінком' [СУМ т. 1, с. 258], мотивований кольором виробу [Brückner 1970, с. 49–50; Rudnycky I, с. 261]. Пропонується також виводити слово *бурка* від перс. *bärk* 'плече' з пізнішим народноетимологічним зближенням з *бурий*, останнім часом зводять його до лат. *burra* 'стрижена вовна, грубий мохнатий одяг' або ж зіставляють з тюрк. *бур-* / *бурк-* 'морщити, закривати, кутатись' [ЕСУМ т. 1, с. 300–302].

Для позначення описуваної реалії використовується ще назва *серда́к*, яка із ремаркою 'діалектне' фіксується у [СУМ т. 9, с. 58] у значенні 'рід верхнього теплового короткого одягу', і поширена у гуцульських та буковинських говірках. Щоправда, слід відзначити окремі відмінності у семантиці, так гуц. *се(а)рда́к* 'верхній короткий чоловічий і жіночий рукавний одяг із чорного сукна, з невеликим стоячим коміром на зав'язках, прикрашений біля горла китицями' (с. Кривопілля, с. Зелене Івано-Франківська область), бук. *срда́к* – 'довгий чоловічий одяг із битої вовни', 'короткий чоловічий піджак із домотканого нефарбованого сукна, у жінок трохи розширений донизу'. У бойківських [Онишкевич 1984 т. 2, с. 210], волинських, подільських [Грінченко т. 4, с. 102] та поліських [Аркушин 2000 т. 2; Гримашевич 2002, с. 144] говірках це слово вживається й на позначення безрукавки з полотна чи овечої шкіри. Форма *serdak* відома польській ('хутряна безрукавка, часто з вишивкою і прикрасами'), словацькій ('чоловіча та жіноча безрукавка з овечої шкіри'), румунській мовам ('піджак з купо-

ваної матерії; довгий чоловічий верхній одяг з рукавами і відкидним коміром, на гудзиках') [ЗКДА, к. 118]. Щодо походження слова висловлюються різні припущення: традиційно вважається, що форма *серда́к* – тюркізм; пор. тюрк. *şirdag*, *şerdag*, чаг. *ширдак* 'вид одягу' [ЕСУМ т. 5, с. 217; Матейко 1977 с. 101]. Виведення *серда́к* із фр. *surtout* 'накидка' менш імовірне.

У бойківському говорі фіксуємо варіанти *капта́н*, *кафта́н*, *кахта́н*, що позначають ще безрукавний жіночий одяг довжиною до колін; пор. *кахта́н* з *колами* 'плащ, приталений у поясі, нижче розшитий клинами, які називаються колами', *кахта́н'е* 'кофта із зборками на стегнах' [Онишкевич 1984 т. 1, с. 343]. Ареал назви продовжується далі на схід майже по всій Україні; див. буков. *кафта́н*, *кафта́нок* 'пальто; довгий жакет; кофта' [СБГ 2004, с. 193], лемк. *кафта́н*, *кафта́ник* 'каптан; чоловічий верхній одяг без рукавів' [Пиртей 1986, с. 158], волин. *капта́нка* 'верхній одяг типу кофти', середньонадн. *капа́н*, *каптане́ц*, *капта́нок* 'верхній одяг із сукна' [Грінченко т. 2, с. 218], поліс. *капта́н* 'верхній жіночий одяг без рукавів' [Аркушин 2000 т. 1, с. 210], 'жіноча блузка', 'теплий піджак', 'старовинний одяг без рукавів довжиною до колін, що облягає стан'; див. ще [Гримашевич 2002, с. 61]. Уперше у писемних пам'ятках слово *капта́н* засвідчене у середині XVI ст. [Войтів 1997, с. 245], у сучасній українській літературній мові *кафта́н* трактується як діалектне і застаріле [СУМ т. 4, с. 122], нормативною визначається форма *капта́н* 'старовинний чоловічий верхній одяг із довгими лапами' [ib., с. 97]. У слов'янських мовах (пор. р., бр., болг., м., серб. *кафта́н*, п., ч., слц., слн. *kaftan*) вважається запозиченням із турецької мови; пор. тур. *kaftan* 'верхній довгий одяг'; детально див. [ЕСУМ т. 2, 337].

Рідше для позначення довгополого верхнього жіночого одягу із відлогою у закарпатському говорі вживається слово *ка́бат*, яке в інших українських говорах є полісемантичним і вживається ще у значенні 'піджак; спідниця, солдатський мундир' [Грінченко т. 2, с. 203; Желехівський 1886, с. 328], 'куртка, солдатський мундир часів Австро-Угорщини; кофта з простого матеріалу' [СБГ 2004, с. 179], 'верхній короткий сукняний одяг', 'короткий каптан' [Онишкевич 1984 т. 1, с. 332], 'довга і широка жіноча спідниця; каптан, шинель' [Пиртей 1986, с. 50], 'піджак' [Аркушин 2000, т. 1, с. 202], 'верхній одяг без рукавів; верхній чоловічий зимовий одяг з грубого сукна, схожий на пальто' [Гримашевич 2002, с. 57], 'старовинний короткий одяг із домотканого сукна, з великим вирізом на грудях, обшивався стрічками; жіноча безрукавка', 'сукняний або полотняний піджак чи жакет; довге пальто зі складками ззаду', *кабат'е* 'безрукавка' [Шило 2008, с. 134]. Як діалектне *ка́бат* 'солдатська куртка, пальто' наводиться у [СУМ т. 4, с. 64].

З інваріантним значенням 'різновид верхнього одягу' назва відома на всьому карпато-балканському [ЗКДА т. 2, к. 117], а навіть загальнослов'янському мовному просторі. Традиційно вважається спільно-

слов'янським запозиченням із перської через уг. *kabát* 'пальто, плащ, піджак' чи п. *kabat* 'верхній одяг' [Brückner, с. 211]; пор. перс. *kabā* 'вид короткого одягу, каптан', що з ар. *kabā*- id.; зіставляється також із прус. **kab-at-*, лтс. *kabata* 'кишеня' [ЕСУМ т.2, с. 331].

У писемних джерелах української мови слово *ка́бат* трапляється з середини XVII ст. [ССТУМ XVII ч. 14, с. 3], детально про фіксацію у писемних пам'ятках див. [Войтів 2003, с. 250].

Слово *лийба́к* 'верхній чоловічий одяг, сірак' – ймовірно, результат метонімічного перенесення значення з агента *либа́к* 'робітник, що видобував нафтопродукти найпримітивнішим способом' [СУМ т. 4, с. 482], 'робітник, що збирає нафту з поверхні води' [Грінченко т. 2, с. 357], пор. *либавка* 'худоба, що з'їдає тільки верхи корму', *либе́ць* 'жебрак' [Желехівський 1886, с. 403], що від *либати* 'збирати нафту з поверхні води примітивним способом', псл. *libiti* 'збирати, надбирати, знімати', яке споріднене з лат. *libo* 'надбираю, трохи знімаю, куштую, видобуваю, доторкуюсь' [ЕСУМ т. 3, с. 229], з подальшим народноетимологічним зближенням із *лейбик* 'безрукавка'. До того ж, за свідченнями мешканців с. Урич, у говірці якого зафіксовано слово *лийба́к*, на околицях села й сьогодні збирають нафту для видобування бензину кустарними методом.

Гуцульське *лейба́н* у досліджуваних говірках означає ще 'верхній одяг домашнього виробництва', 'святковий верхній короткий одяг із домашнього сукна, переважно чорного кольору, оздоблений вишивкою та китицями, без застібок, на зав'язках під шиєю' (с. Косівська Поляна), 'зношений, колись святковий верхній одяг'; пор. *лейба́н* – *страшне верхн'є вбран':є* (с. Ділове), утворено за допомогою суфіксального форманта *-ан* від іншомовної основи; пор. н. *Leib* 'тіло, талія' [ЕСУМ т. 3, с. 214].

Оскільки описувана реальія майже виходить із побуту мешканців Карпат, поступово для іменування описуваної реальії у досліджуваних говірках почали використовуватися полісемантичні назви *ге́рок, ка́бат, кабаті́на, камазо́л'а, камазу́л'а,*

пол'с'ка камазо́л'а, сукон'а камазо́л'а, кам'ізе́л'ка, не такі давні, як вищеописані лексеми, що у свідомості мовців уже не ідентифікуються як спеціалізовані й поступово архаїзуються.

Висновки. Проаналізувавши назви, що презентують семантичну групу 'верхній довгополий жіночий одяг із саморобного сукна з відлогою', доходимо висновку, що лексика досліджуваних говірок різноманітна, спеціалізована, здиференційована і становить інтерес для мовознавчої науки. Оскільки описувана реальія презентує давній різновид верхнього одягу, більша частина проаналізованих назв є архаїчними, а саме: *гу́л'а, ту́л'а, у́йош, бу́нда, сарда́к, си́рда́к, манта́, манті́л', ма́нтл'а, лийба́к, по́нд'ола, ка́бат, кабаті́на, обéрок, ге́рок,* тому відходять із активного вжитку, майже не вживаються у мовленні молодого покоління. За походженням – це переважно давні запозичення із тюркських мов (*ту́л'а, бу́нда, си́рда́к, сарда́к, кафта́н, капта́н, ма́нтл'а, камазу́л'а*) через посередництво румунської або польської мови. Окремі лексичні одиниці, наприклад, *у́йош, ка́бат, ге́рок,* запозичені говорами з угорської мови, з німецької засвоєні *камзо́л, манта́, манті́л', обéрок.* Від запозичених основ засобами українського словотвору утворені *кабаті́на, кам'ізе́л'ка, лийба́к, по́нд'ола.* Група питомих назв реалізується через назви *бу́рка, домотка́нойе* і є скромна за чисельністю. Аналітичні назви *пол'с'ка камазо́л'а, сукон'а камазо́л'а* поодинокі використовуються в окремих говірках, в основному виражають основну диференційну ознаку 'матеріал виробу'. Як бачимо, проаналізована у статті лексико-семантична група «верхній довгополий жіночий одяг із саморобного сукна з відлогою» є різноманітною за складом та походженням, багатою та потребує подальшого збору, фіксації та наукових студій. Під впливом змін у суспільстві відбуваються стрімкі зміни в лексиці, назви традиційного одягу відходять, архаїзуються, витісняються неологізмами, що позначають сучасні предмети вжитку, і з часом ці процеси характеризуються стрімкою динамікою.

Література та умовні скорочення назв джерел

1. Анісімова Л.Г. Назви верхнього одягу у поліських, волинських та подільських говірках. *Дослідження з української діалектології.* Київ, 1991. С. 126–137.
2. Аркушин – Аркушин Г.Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. Луцьк, 2000.
3. Бабій Ф.Й. Ізгласи ровенського Полісся (на матеріалі назв одягу, взуття). *Проблеми дослідження діалектної лексики та фразеології української мови: Тези доповідей.* Ужгород, 1978. С. 175–177.
4. Бабій Ф.Й. Назви одягу та взуття говірок Ровенщини з погляду їх походження. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доповідей.* Ужгород, 1982. С.72–74.
5. Березовська Г. Назви взуття у говірках Східного Поділля. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: зб. наук. пр.* Ужгород, 2008. Вип. 12: Українська діалектна лексика як об'єкт словникарства та лінгвогеографії. С. 74–77.
6. Верхратський І. Знадоби до пізнання угорсько-руських говорів: (Ч. I: Говори з наголосом подвижимим). *Записки НТШ.* Львів, 1899. Т. XXVII. С. 1–68; Т. XXVIII. С. 69–94; Т. XXIX. С. 95–200; Т. XXX. С. 201–276 (Словарець).
7. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології. Прага, б. р. в. 355 с.
8. Войтів Г.В. Назви жіночих шийних прикрас у гуцульському говорі. *Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження.* Київ, 1995. С. 58–61.
9. Войтів Г.В. Назви одягу в пам'ятках української мови XIV – XVIII ст.: Автореф. дис. ... канд. філол.

наук. Львів, 1995. 24 с.

10. Войтів Г.В. Назви головних уборів у пам'ятках української мови (історія, семантика, функціонування). *Записки Наукового товариства ім. Шевченка*. Т. ССХІ. Львів, 2003. С. 271–299.
11. ГГ – Гуцульські говірки: Короткий словник. Львів, 1997.
12. Глуховцева К. Лінгвістичний атлас лексики народного побуту українських східнословобожанських говірок. Луганськ, 2003.
13. Головацкий Я.Ф. О народной одежде и убранстве русинов или русских в Галичине и северо-восточной Венгрии. Спб.: тип. В. Киршбаума, 1877. 83 с.
14. Гримашевич – Гримашевич Г.І. Словник назв одягу та взуття середньополіських і суміжних говірок. Житомир, 2002. 184 с.
15. Грінченко – Словарь української мови / За ред. Б.Д. Грінченка. Київ, 1907–1909. Т. 1–4.
16. Гоца Е.Д. Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 2001. 20 с.
17. Дзендзелівський Й.О. Про відношення закарпатських говорів до бойківських у галузі лексики. *Доповіді та повідомлення УЖДУ: Серія філол.* Ужгород, 1958. Вип. III.
18. ЕСУМ – Етимологічний словник української мови: у 7 т. Київ, 1982–2012.
19. Желехівський – Малоруско німецький словарь / уложили Є. Желехівський і С. Недільський. Львів, 1886.
20. Закарпатський діалект: бібліографічний покажчик / Укл. І.В. Сабадош, О.Ф. Миголинець, О.Д. Пискач; відп. ред. І.В. Сабадош. Ужгород, 2009. 136 с.
21. Матейко К.І. Український народний одяг. Київ: Наукова думка, 1977. 222 с.
22. Миголинець О.Ф. Ботанічна лексика українських говорів Закарпатської області: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1996. 24 с.
23. Мовчан П. Український народ і його мова. *Літературна Україна*. 1989. 30 листопада.
24. Москаленко А.А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області. Одеса, 1958. 77 с.
25. Негрич – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березові. Львів, 2008. 224 с.
26. Нідерле Л. Побут і культура давніх слов'ян. Прага, 1924. 287 с.
27. Онишкевич – Онишкевич М.Й. Словник бойківських говірок: у 2 т. Київ, 1984.
28. Пашкова Н.І. Загальна назва одягу в українських говорах. *Лексика української мови в її зв'язках з сусідніми слов'янськими і неслов'янськими мовами: Тези доповідей*. Ужгород, 1982. С. 102–103.
29. Пашкова Н.І. Назви верхнього одягу. *Гуцульщина: Лінгвістичні етюди*. Київ, 1991. С. 49–58.
30. Пиртей – Пиртей П.С. Словник лемківської говірки (матеріали для словника). Івано-Франківськ, 1986. 460 с.
31. ПГ – Піпаш Ю., Галас Б. Матеріали до Словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району). Ужгород, 2005. 266 с.
32. Піцура Т. Побутова лексика українських карпатських говорів як предмет наукового вивчення. *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія "Філологія"*. Ужгород, 2004. Вип. 9. С. 42–46
33. Сабадош І.В. Лексика лесосплава українських говорів Карпат: автореф. дис... канд. філол. наук. Ужгород, 1974. 20 с.
34. СЗГ – Сабадош І.В. Словник закарпатської говірки села Сокирниця Хустського району. Ужгород: Ліра, 2008. 480 с.
35. СБГ – Словник буковинських говірок. Чернівці: Вежа. 2004. 688 с.
36. Сизько – Сизько А.Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини: Навч. посібник. Дніпропетровськ, 1990. 100 с.
37. ССтУМ – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.: в 2 т. Київ: Наукова думка, 1977–1978.
38. СУМ – Словник української мови: в 11 т. Київ, 1970–1980. Т. 1–11.
39. Тодер Д. Будівельна лексика українських говорів Закарпаття як предмет наукового дослідження. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наук. праць*. Ужгород, 2012. Вип. 17. С. 63–67.
40. Тодер Д. Лексика, пов'язана з житлом та прилеглою до нього територією, в українських говорах Закарпаття. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства: збірник наукових праць*. Ужгород, 2013. Вип. 18. С. 78–87.
41. Українська мова: Енциклопедія. Київ, 2000. 752 с.
42. Філак І.Я. Ентомологічна лексика українських говорів регіону Карпат: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Ужгород, 1997. 20 с.
43. Шило, 2008 – Шило Г. Наддністрянський регіональний словник. Львів – Нью-Йорк, 2008. 288 с.
44. Шкурко Г.В. Назви, пов'язані із традиційними видами транспорту та комунікаціями, в українських говорах Закарпаття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2021. 20 с.
45. Шухевич – Шухевич В. Гуцульщина: у 5 т. Верховина, 1997–2000. Т. 1–4
46. Ястремська Т. Традиційне гуцульське пастухування. Львів, 2008. 424 с.
47. Brückner– Brückner A. Słownik etymologiczny języka polskiego. Warszawa, 1970. 806 s.
48. Rudnycky – Rudnycky J. An etymological dictionary of Ukrainian language. Winnipeg, 1962–1982. Vol. 1–2.

References

1. Anisimova L.H. (1991) Nazvy verkhnoho odiahu u poliskykh, volynskykh ta podilskykh hovirkakh. [Names of Outerwear in Polish, Volyn and Podil Dialects]. *Doslidzhennia z ukraïnskoi dialektolohii* Kyiv. S. 126–137 [in Ukrainian].
2. Arkushyn – Arkushyn H.L. (2000) Slovnyk zakhidnopoliskykh hovirok: u 2 t [Dictionary of Western Polish Idioms in 2 t]. Luts'k [in Ukrainian].
3. Babii F.I. (1978) Izohlosy rovenskoho Polissia [Isoglosses of Rivne Polissia]. *Problemy doslidzhennia dialektnoi leksyky ta frazeolohii ukraïnskoi movy: Tezy dopovidei*. Uzhhorod. S. 175–177 [in Ukrainian].
4. Babii F.I. (1982) Nazvy odiahu ta vzuttia hovirok Rovenshchyny z pohliadu yikh pokhodzhennia [Names of Clothes and Shoes of the Rivne Dialects from the Point of View of Their Origin]. *Leksyka ukraïnskoi movy v yii zviyazkakh z susidnimy slovianskymy i neslovianskymy movamy: Tezy dopovidei*. Uzhhorod. S.72–74 [in Ukrainian].
5. Berezovska H. (2008) Nazvy vzuttia u hovirkakh Skhidnoho Podillia [Names of Shoes in the Dialects of Eastern Podillia]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zb. nauk. pr.* Uzhhorod. Vyp. 12: Ukraïnska dialektna leksyka yak obiekt slovnykarstva ta lnhvoehohtafii. S. 74–77. [in Ukrainian].
6. Verkhratskyi I. (1899) Znadoby do piznannia uhorsko-ruskykh hovoriv [Needs for Learning the Hungarian-Russian Dialects]. *Zapysky NTSh*. Lviv, T. 37. S. 1–68; T. 38. S. 69–94; T. 39. S. 95–200. (Slovarets). [in Ukrainian].
7. Vovk Kh. (1928) Studii z ukraïnskoi etnohtafii ta antropolohii [Studies in Ukrainian Ethnography and Anthropology]. Praha. 355 s. [in Ukrainian].
8. Voitiv H.V. (1995) Nazvy zhinochykh shyinykh prykras u hutsulskomu hovori [Names of Women's Neck Ornaments in the Hutsul Language]. *Hutsulski hovirky: Lnhvistychni ta etnolnhvistychni doslidzhennia*. Kyiv. S. 58–61 [in Ukrainian].
9. Voitiv H.V. (1995) Nazvy odiahu v pamiatkakh ukraïnskoi movy XIV – XVIII st. [Names of Clothes in Monuments of the Ukrainian Language of the 14th – 18th Centuries]: The author's abstract of Doctor of Philology. Lviv. 24 s. [in Ukrainian].
10. Voitiv H.V. (2003) Nazvy holovnykh uboriv u pamiatkakh ukraïnskoi movy [Names of Headdresses in Monuments of the Ukrainian Language]. *Zapysky Naukovoho tovarystva im. Shevchenka*. Lviv. S. 271–299 [in Ukrainian].
11. Hh – Hutsulski hovirky: Korotkyi slovnyk [Hutsul Dialects: A Short Dictionary]. Lviv, 1997 [in Ukrainian].
12. Hlukhovtseva K. (2003) Lnhvistychnyi atlas leksyky narodnoho pobutu ukraïnskykh skhidnoslobozhanskykh hovirok [Linguistic Atlas of the Lexicon of Folk Life of Ukrainian East Slobozhan Dialects]. Luhansk [in Ukrainian].
13. Holovatskyi Ya.F. (1877) O narodnoi odezhde y ubranstve rusynov yly ruskykh v Halychyne y severo-vostochnoi Venhryi [On the Folk Costumes and Decorations of Rusyns or Russians in Galicia and North-Eastern Hungary]. Spb.: typ. V. Kyrshbauma. 83 s. [in Russian].
14. Hrymashevych – Hrymashevych H.I. (2002) Slovnyk nazv odiahu ta vzuttia serednopoliskykh i sumizhnykh hovirok [Dictionary of Clothing and Footwear Names of Central Polish and Neighboring Dialects]. Zhytomyr. 184 s. [in Ukrainian].
15. Hrinchenko – Slovar ukraïnskoi movy / Za red. B.D. Hrinchenka [Dictionary of the Ukrainian Language]. Kyiv, 1907–1909. T. 1–4 [in Ukrainian].
16. Gotsa E.D. (2001) Nazvy yizhi y kukhonnoho nachynnna v ukraïnskykh karpatskykh hovorakh [Names of Food and Kitchen Utensils in Ukrainian Carpathian Dialects]. The author's abstract of Doctor of Philology. Uzhhorod. 20 s. [in Ukrainian].
17. Dzendzelivskyi Yo.O. (1958) Pro vidnoshennia zakarpatskykh hovoriv do boikivskykh u haluzi leksyky [About the Relation of Transcarpathian Dialects to Boyko Dialects in the Field of Vocabulary]. *Dopovidi ta povidomlennia UzhdU: Serii filol.* Uzhhorod. Vyp. 3 [in Ukrainian].
18. ESUM – Etymolohichni slovnyk ukraïnskoi movy: u 7 t [Etymological Dictionary of the Ukrainian Language in 7 t]. Kyiv, 1982–2012 [in Ukrainian].
19. Zhelekhivskyi – Malorusko-nimetskyi slovar [Malorusko-German Dictionary] / Ulozhyly Ye. Zhelekhivskyi i S. Nedilskyi. Lviv, 1886. [in Ukrainian].
20. Zakarpatskyi dialekt: bibliohrafichni pokazhchyk [Transcarpathian Dialect: Bibliographic Index] / ukl. I.V. Sabadosh, O.F. Myholynets, O.D. Pyskach; vidp. red. I.V. Sabadosh. Uzhhorod, 2009. 136 s. [in Ukrainian].
21. Mateiko K.I. (1977) Ukraïnskyi narodnyi odiah [Ukrainian Folk Clothes]. Kyiv: Naukova dumka. 222 s. [in Ukrainian].
22. Myholynets O.F. (1996) Botanichna leksyka ukraïnskykh hovoriv Zakarpatskoi oblasti [Transcarpathian Dialect: Bibliographic Index]. The author's abstract of Doctor of Philology. Uzhhorod. 24 s. [in Ukrainian].
23. Movchan P. (1989) Ukraïnskyi narod i yoho mova [The Ukrainian People and their Language]. Literaturna Ukraina. 30 lystopada [in Ukrainian].
24. Moskalenko A.A. (1958) Slovnyk dialektizmiv ukraïnskykh hovirok Odeskoi oblasti [Dictionary of Dialectisms of Ukrainian Dialects of the Odesa Region]. Odesa. 77 c. [in Ukrainian].
25. Negrych – Negrych M. (2008) Skarby hutsulskoho hovoru: Berezovy [Treasures of the Hutsul Language].

Lviv. 224 s. [in Ukrainian].

26. Niderle L. (1924) *Pobut i kultura davnikh slov'ian* [Life and Culture of the Ancient Slavs]. Praha. 287 s. [in Ukrainian].

27. Onyshkevych – Onyshkevych M.I. (1984) *Slovník boikivskykh hovirok: u 2 t* [Dictionary of Boyko Sayings in 2 t]. Kyiv. [in Ukrainian].

28. Pashkova N.I. (1982) *Zahalna nazva odiahu v ukraïnskykh hovorakh* [The General Name of Clothing in Ukrainian Dialects]. *Leksyka ukraïnskoi movy v yii zviazkakh z susidnimy slovianskymy i neslovianskymy movamy: Tezy dopovidei*. Uzhhorod. S. 102–103 [in Ukrainian].

29. Pashkova N.I. (1991) *Nazvy verkhnoho odiahu* [Names of outerwear]. *Hutsulshchyna: Lihnivistychni etudy*. Kyiv. S.49–58 [in Ukrainian].

30. Pyrtei – Pyrtei P.S. (1986) *Slovník lemківskoi hovirky* [Dictionary of the Lemko Dialect]. Ivano-Frankivsk. 460 s. [in Ukrainian].

31. PH – Pipash Yu., Halas B. (2005) *Materialy do Slovníka hutsulskykh hovirok* [Materials for the Dictionary of Hutsul Idioms]. Uzhhorod. 266 s. [in Ukrainian].

32. Pitsura T. (2004) *Pobutova leksyka ukraïnskykh karpatskykh hovoriv yak predmet naukovooho vyvchennia* [Household Vocabulary of Ukrainian Carpathian Dialects as a Subject of Scientific Study]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu: Seriia "Filolohiia"*. Uzhhorod. Vyp. 9. S. 42–46 [in Ukrainian].

33. Sabadosh I.V. (1974) *Leksyka lesosplava ukraïnskikh hovorov Karpat* [Vocabulary of Wood Pulp of the Ukrainian Dialects of the Carpathians]. The author's abstract of Doctor of Philology. Uzhhorod. 20 s. [in Ukrainian].

34. SZH – Sabadosh I.V. (2008) *Slovník zakarpatskoi hovirky sela Sokyrnytsia Khustskoho raionu* [Dictionary of Transcarpathian Speech of the Village of Sokyrnytsia, Khust district]. Uzhhorod: Lira. 480 s. [in Ukrainian].

35. SBH – *Slovník bukovynskykh hovirok* [Dictionary of Bukovinian Idioms]. Chernivtsi: Vezha. 2004. 688 s. [in Ukrainian].

36. Syzko – Syzko A.T. (1990) *Slovník dialektnoi leksyky hovirok sil pivdenno-skhidnoi Poltavshchyny* [A Dictionary of the Dialect Vocabulary of the Villages of South-Eastern Poltava Region]. Dnipropetrovsk. 100 s. [in Ukrainian].

37. SStUM – *Slovník staroukraïnskoi movy XIV–XV st.* [Dictionary of the Old Ukrainian Language of the 14th–15th Centuries]. Kyiv: Naukova dumka, 1977–1978 [in Ukrainian].

38. SUM – *Slovník ukraïnskoi movy: u 11 t* [Dictionary of the Ukrainian Language in 11 t]. Kyiv, 1970–1980. [in Ukrainian].

39. Toder D. (2012) *Budivelna leksyka ukraïnskykh hovoriv Zakarpattia yak predmet naukovooho doslidzhennia* [Constructive Vocabulary of the Ukrainian Dialects of Transcarpathia as a Subject of Scientific Research]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zbirnyk nauk. prats*. Uzhhorod. Vyp. 17. S. 63–67 [in Ukrainian].

40. Toder D. (2013) *Leksyka, poviazana z zhytloom ta prylehloiu do noho terytoriiu, v ukraïnskykh hovorakh Zakarpattia* [Vocabulary related to housing and its adjacent territory in the Ukrainian dialects of Transcarpathia]. *Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva: zbirnyk naukovykh prats*. Uzhhorod. Vyp. 18. S. 78–87 [in Ukrainian].

41. *Ukraïnska mova: Entsyklopediia* [Ukrainian Language]. Kyiv, 2000. 752 s. S.197–199 [in Ukrainian].

42. Filak I.Ya. (1997) *Entomolohichna leksyka ukraïnskykh hovoriv rehionu Karpat* [Entomological Vocabulary of Ukrainian Dialects of the Carpathian Region]. The author's abstract of Doctor of Philology. Uzhhorod. 20 s. [in Ukrainian].

43. Shylo, 2008 – Shylo H. (2008) *Naddnistrianskyi regionalnyi slovník* [Transdnistrian Regional Dictionary]. Lviv – Niu-York. 288 s. [in Ukrainian].

44. Shkurko H.V. (2021) *Nazvy, poviazani iz tradytsiinymy vydamy transportu ta komunikatsiiami, v ukraïnskykh hovorakh Zakarpattia* [Names Associated with Traditional Modes of Transport and Communications in the Ukrainian Dialects of Transcarpathia]. The author's abstract of Doctor of Philology. Lviv. 20 s. [in Ukrainian].

45. Shukhevych – Shukhevych V. (1997–2000) *Hutsulshchyna: u 5 t. Verkhovyna*. [in Ukrainian].

46. Yastremska T. (2008) *Tradytsiine hutsulske pastukhuvannia* [Traditional Hutsul Herding]. Lviv. 424 s. [in Ukrainian].

47. Brückner – Brückner A. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa, 1970. 806 s. [in Poland].

48. Rudnycky – Rudnycky J. *An etymological dictionary of Ukrainian language*. Winnipeg, 1962–1982. Vol. 1–2 [in English].

THE HOUSEHOLD VOCABULARY OF THE UKRAINIAN DIALECTS OF THE CARPATHIANS

Abstract. The article focuses on scientific investigation of everyday lexicon in the dialects of Ukrainian language. The study of thematic groups of vocabulary of the Ukrainian dialects of the Carpathians is an urgent task of modern dialectology, as it makes it possible to preserve archaic lexical units, to trace the changes taking place in the dialects. In this regard, ancient dialects are especially unique and generous, since they preserve the evidence of past eras, which are important for the study of

not only the Ukrainian language, but also the material and spiritual culture of the Ukrainian people. Archaic dialects include dialects of the Carpathian group of dialects of the southwestern dialect, namely: Transcarpathian, Hutsul, Boyko dialects, the everyday vocabulary of which has become the subject of our scientific research. In the scientific literature, the need for a thorough study of individual thematic groups of vocabulary is repeatedly emphasized.

Linguistic interest in the vocabulary of Ukrainian dialects of the Carpathian group of dialects dates back to the 30s of the nineteenth century, active study of dialects falls on the second half of the twentieth century – the beginning of the twenty-first century. Thus, at one time, the object of linguistic studies was botanical, entomologic, timber, construction and transport vocabulary of Ukrainian dialects of the Transcarpathian dialect.

The article focuses on the study and systematization of the everyday vocabulary of the Ukrainian dialects of the Carpathians, analyzes the current state of studying the everyday vocabulary of Ukrainian dialects, and considers the issue of classification of lexical units within thematic groups of everyday vocabulary.

Everyday vocabulary is a multifaceted integral system consisting of lexical and thematic groups and uniting various spheres of human life. Within the framework of everyday vocabulary, we distinguish thematic groups of vocabulary “names of clothes”, “names of shoes”, “names of jewelry”, “names of household items”. In this article we will analyze the most significant archaic names of women’s clothing, which represent the semantic subgroup “upper long women’s clothing made of homemade cloth with a fold”, collected by us in the field during 2002–2008 in 115 settlements of the mountainous areas of Transcarpathian, Ivano-Frankivsk, Lviv and Chernivtsi regions, in semantic, etymological and arealological aspects.

Keywords: area, areology, dialect etymology, everyday vocabulary, lexicon, semantics, nomination, Carpathian subdialect, Transcarpathian dialect, Hutsul dialect, nominative unit, Ukrainian dialects.

© Піцура Т., 2024 р.

Тетяна Піцура – учитель української мови та літератури Лужанського закладу загальної середньої освіти I–III ступенів Рахівського району Закарпатської області, здобувач кафедри української мови Ужгородського національного університету, Ужгород, Україна; erdeli@ukr.net; <https://orcid.org/0009-0007-7502-9982>

Tetyana Pitsura – Teacher of Ukrainian language and literature, Secondary school of I–III levels in Luh village, Rakhiv district, Transcarpathian Region, Graduate student of the Ukrainian Language Department, Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine; erdeli@ukr.net; <https://orcid.org/0009-0007-7502-9982>